

EUTHYPHRON | DINDARLIK ÜZERİNE

PLATON

ESKİ YUNANCADAN ÇEVİREN VE NOTLANDIRAN
ÖZGÜÇ ORHAN

GEORGE GROTE'UN SUNUŞU İLE

FOL DİYALOGLAR

- TIMAİOS | DOĞA ÜZERİNE
- KRİTİAS | ATLANTİS ÜZERİNE
- PHİLEBOS | HAZ ÜZERİNE
- EUTHYPHRON | DİNDARLIK ÜZERİNE

PLATON

Sokrates'in öğrencisi, akademinin kurucusu ve felsefe tarihinin en büyük isimlerinden biri olan Platon (MÖ. 427-347) düşünce tarihindeki pek çok tartışmanın temellerini atmıştır. Babasının adı Ariston, annesinin adıyla Perictione'dir. Adeimantus ve Glaukon adında iki erkek kardeşi ve Potone adında bir kız kardeşi vardır. Aile büyükleri o dönemin Atina politikasında yer alan önemli şahsiyetlerdir. Platon müzik, şiir, dil bilgisi, edebiyat ve beden eğitimi bilgisi olarak yetiştirilmiştir. Eserlerinin neredeyse tamamı günümüze kalmıştır. Atina'nın köklü bir ailesinden gelen Platon, kendisine kalan mal varlığını hayatı boyunca felsefe yapmak için kullanmıştır. *Sokrates'in Savunması* Batı felsefesinin başlangıç metni olarak kabul edilir. Herakleitos, Parmenides ve Pisagor gibi filozoflardan fazlasıyla etkilenmiştir. Siraküza'nın yöneticisi Dionysos'un yanına gitmiş ve anlaşamaları üzerine Platon'u köle olarak satmıştır. Annikeres tarafından özgürlüğüne kavuşturulan Platon, Atina'ya geri dönmüştür. Estetik, metafizik, metafizik, politika ve bilgi üzerine yazdığı, tiyatro metinlerine oldukça yakın diyalog şeklindeki eserlerinde diyalektik yöntemi kullanarak zıt görüşleri karşı karşıya getirmiştir. Felsefesi temelde İdealar ile gerçek nesnelere ayırımına dayandırılan Platon, ruhun akıl, arzular ve duygulardan oluşan üç parçası olduğunu ileri sürmüştür. Başlıca eserleri: *Sokrates'in Savunması, Kriton, Gorgias, Devlet, Şölen, Parmenides, Timaeus, Sofist, Yasalar*.

ÖZGÜÇ ORHAN

Elazığ'da doğdu (1973). Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun oldu (1998). Keele Üniversitesi'nde Çevre Siyaseti alanında yüksek lisans derecesini aldı (1999). Maryland Üniversitesi'nde (College Park) siyaset felsefesi alanında doktora derecesini aldı (2007). Fatih Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümlerinde öğretim üyesi olarak ders verdi (2008-2016). 2017'den bu yana çevirmen olarak çalışmaktadır.

Başlıca eserleri: Aristoteles, *Politika* (2018); Platon, *Protagoras* (2019); James Adam, *Antik Yunan'ın Din Öğretmenleri* (2019); Erwin Rohde, *Psyche: Yunanlarda Ruhlar Kültü ve Ölümsüzlük İnancı* (2020); Marcel Detienne ve Jean Pierre Vernant, *Yunan Diyarında Kurban Mutfağı* (2020); F. M. Cornford, *Dinden Felsefeye: Batı Nazariyatının Kökenleri Üzerine* (2020); F. M. Cornford, *Yunan Dinî Düşüncesi: Homeros'tan İskender'in Çağına* (2021); F. M. Cornford; *Platon'un Kozmolojisi* (2021); Platon, *Kritias* (2022); Platon, *Timaios* (2022), Platon, *Philebos* (2023).

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ	11
1. Diyalogun Önemi	12
2. Türkçe Çevirilerin Bir Değerlendirmesi	19
3. Mevcut Çeviriye Dair Açıklama	28
Kaynakça	31
KISALTMALAR	39
GİRİŞ	
EUTHYPHRON ÜZERİNE	43
EUTHYPHRON	
1. Euthyphron ile Karşılaşma	69
2. Suçlamanın Mahiyeti	72
3. Mahkeme Senaryoları	74
4. Dindarlık Görevi	75
5. Dindarlık ve Dinsizlik İdeaları	81
6. Dindarlık ve Dinsizliğin Tanımı	85
7. ‘Tanrılar Tarafından Sevilen Şey’	88
8. Dindarlığın Tanımı Mümkün mü?	89
9. Suçlunun Cezalandırılması	92
10. Kölenin Hakkı ve Tanrılar	95
11. Dindarlık Tanrılarca Sevilen Şey midir?	95
12. Sokrates’in İtirazı	97
13. Dindarlık, Adalet midir?	100
14. Dindarlık ve Tanrıların Bakımı	105

15. Tanrıların Bakımının Mahiyeti	106
16. Tanrılara Hizmet	108
17. Tanrılara Vermek ve Onlardan İstemek	110
18. Tanrılara Armağan	111
19. Fasit Daire	113
20. Yarım Kalan Sohbet	114

EKLER

1

PLATON'UN İDEALAR ÖĞRETİSİ: <i>EUTHYPHRON</i>	117
---	-----

2

<i>Hosios</i> ÜZERİNE NOT	121
---------------------------	-----

DİZİN VE SÖZLÜKÇE	131
-------------------	-----

GİRİŞ EUTHYPHRON ÜZERİNE

GEORGE GROTE

Euthyphron adlı diyalogun, Platon'a dair etik araştırmalara katkısının ötesinde, Sokrates'in karakteri ve aklanmasıyla belirli bir ilgisi vardır. Dolayısıyla *Savunma* ve *Kriton*'un hemen ardından uygun olarak gelir.¹

Meletos'un Sokrates'e karşı iddianamesinin resmî olarak Kral Arkhon'un makamında kayda geçirildiği varsayılır. Sokrates buna yanıt vermeye gelmiştir. Makamın önündeki revakta, Euthyphron ile karşılaşır: Euthyphron aşırı dindar olma iddiası taşıyan, özel dinî (ya doğrudan kendisine gelen vahiyden ya da Yunanistan'ın genelinde adanmış muhtelif gizemlere intisap etmiş olmasından kaynaklı) bir bilgiye sahip, şüpheli teolojik hususlarda yetkili hükümler veren ve gelecek olayları önceden haber veren bir adamdır.²

Seni her zamanki uğraklarından uzağa, buraya getiren nedir, Sokrates (diye sorar Euthyphron)? Biri sana karşı iddianame mi sundu yoksa?

Evet (diye yanıt verir Sokrates), Meletos adında genç bir adam. Gençlerin yetişmesine takdire şayan bir ilgi duyuyor ve gençleri bozan biri olarak beni kovuşturuyor. Yeni Tanrılara inancı ve hakiki ve eski Tanrılara inançsızlığı öğreterek onları bozduğumu söylüyor.

Euthyph. –Anlıyorum: Seninle sık sık iletişimde olan Dai-

¹ Grote burada kendi kitabındaki inceleme sırasından söz etmektedir. (Çev.)

² Pl. *Euthyphr.* 3d; krş. Hdt. 2.51.

mon ya da Koruyucu Melek [*Genius*] hakkında konuştuğun için, Meletos seni dinde icat çıkaran biri ilan ediyor. Bu gibi iftiraların çoğu zihne kolayca kabul edileceğini biliyor.³ Aynı şekilde, insanlar bana da gülüyor, dine dair konuştuğumda ve mecliste gelecek olayları tahmin ettiğimde. Bu kıskançlıktan olmalı; çünkü tahmin ettiğim her şey doğru çıktı.

Sokr. –Gülünmek büyük bir sorun değil. Atinalılar, eğer hikmetini başkalarına öğretmeye meyilli değilse, çok zeki saydıkları bir adamı umursamaz; ama başkalarını kendisi gibi yapma ihtimali olduğunu düşünürlerse, ona çok kızarlar –ister dediğin gibi kıskançlıktan ister başka bir nedenden ötürü olsun. Sen kendini ayrı tutuyorsun ve hiç kimseye öğretmiyorsun; bense tüm bildiğimi öğretmekten zevk aldığım kadar başka hiçbir şeyden zevk almıyorum. Eğer davayı bu şekilde ciddiye alırlarsa, sonuç çok belirsiz olabilir.⁴

Sokrates şimdi Euthyphron'un Kral Arkhon'un makamında ne işi olduğunu öğrenir. Euthyphron kendi babasına, sarhoş bir hâlde bir başka hizmetkârla [*fellow-servant*] münakaşa edip onu öldürmüş bir bağımlı amelenin [*dependant workman*] ölümüne neden olduğu için, dava açmaktadır. Euthyphron'un babası bu olay üzerine, katilin elini ayağını bağlayıp bir hendeğe atmış; aynı zamanda ona ne yapmak gerektiğini sormak için Yorumcu'ya (kutsal şeyler hakkında şüpheler uyandığında geleneksel olarak başvurulmuş ve ilahi yaptırımları bildiği varsayılan dinî yasa danışmanı) bir adam göndermiştir. Olay Naksos'ta vuku bulmuş ve ulak Atina'daki Yorumcu'ya gönderilmiştir: Esir, ulak geri dönene kadar, aç-

³ Pl. *Euthphr.* 3b: φησὶ γάρ με ποιητὴν εἶναι θεῶν, καὶ ὡς καινοὺς ποιοῦντα θεοὺς τοὺς δ' ἀρχαίους οὐ νομίζοντα ἐγράψατο τούτων αὐτῶν ἕνεκα, ὡς φησιν. 5a: αὐτοσχεδιάζοντά φησι καὶ καινοτομοῦντα περὶ τῶν θεῶν ἐξαρτάνειν.

⁴ Pl. *Euthphr.* 3c-d. Ἀθηναίους γάρ τοι, ὡς ἔμοι δοκεῖ, οὐ σφόδρα μέλει ἂν τινα δεινὸν οἴωνται εἶναι, μὴ μέντοι διδασκαλικὸν τῆς αὐτοῦ σοφίας· ὄν δ' ἂν καὶ ἄλλους οἴωνται ποιεῖν τοιοῦτους, θυμοῦνται, εἶτ' οὖν φθόνῳ ὡς σὺ λέγεις, εἶτε δι' ἄλλο τι.

lık, soğuk ve bağlardan dolayı ölmüştür. Euthyphron babasını esirin ölümüne neden olduğu için dava etmiştir: (Görünüşe göre) Naksos'tan Atina'ya yolculuğun, Yorumcu'dan yanıt almanın ve Naksos'a dönüşün aldığı süre zarfında, esir hendeke eli ayağı bağlı olarak, aç ve sıradan kıyafetiyle kalmıştır.

Dost ve akrabalarım (der Euthyphron) bu dava yüzünden, âdeta deliymişim gibi, bana veryansın ediyor. Babamın adamı öldürmediğini,⁵ öldürmüş olsa bile, adamın cinayet işlemiş olduğunu ve son olarak, her halükârda kendi babama dava açmamın korkunç ve affedilemez olduğunu söylüyorlar. Böyle bir akıl yürütme aptalca. Üzerinde durulması gereken tek nokta, babamın maktulü haklı olarak öldürüp öldürmediğidir. Eğer haklı olarsa, söylenecek bir şey yok; ama haksız olarsa, o zaman babam dinsizlikle lekelenmiş lanetli bir adam olur. Ben ve benim dışımda olanların farkında olup onunla aynı çatı altında ve aynı sofraya oturan herkes, onu adalete teslim ederek kendimi arındırmadığım sürece, aynı laneti paylaşır. Şimdi başvurduğum yol dindarlık ya da kutsallığın gereğidir. Dostlarım gerçekten bir oğlun babasını dava etmesinin kutsallığa aykırı olduğunu söylüyor. Ama kutsallığın ne olduğunu onlardan daha iyi biliyorum ve eğer bilmiyor olsaydım, kendimden utanmam gerekirdi.⁶

⁵ Attika hukukuna göre, her yurttaş, bir akrabasının (μέγρις ἀνεψιαδῶν, kuzenlerin çocuklarına kadar) ya da hane halkından birinin (οἰκέτης, hizmetkâr) öldürülmesi durumunda, davacı olarak öne çıkıp katile dava açmakla yükümlüydü. Bu hem hukuk hem de din açısından yurttaşın bağlayıcı bir yükümlülüğüydü. Dem. 47.70, 72. Jul. Poll. 8.118. Böylece, dava edilen kişi bir yabancı olsaydı, Euthyphron'un uygun davrandığı düşünülürdü. [Grote'un son cümlesi, onun Euthyphron'un babasının öldürdüğü kişiyi, onun öldürdüğü hizmetkâr gibi, hanenin bir üyesi olarak gördüğüne işaret ediyor. Yukarıda o kişiyi *dependant workman* (bağımlı amele) olarak nitelendirmişti. *Dependant* kelimesi isim olarak 'bir başkasının yardımına muhtaç kişi' anlamına gelir ve bir uşak ya da hizmetkârı kapsar. Ancak bu kişinin Euthyphron'un hanesinin bir üyesi olup olmadığı literatürde tartışmalı bir konudur. (Çev.)]

⁶ Pl. *Euthphr.* 4b-e. Cinayet işlemiş birinin nereye giderse gitsin kendisiyle birlikte taşıdığı varsayılan μίασμα (*miasma*, kirlilik) için bkz. Antiph. *Tetr.* 1.10; 3.3;

Ben kendim (der Sokrates) bu soruya ilişkin cahil olduğumu itiraf ediyorum⁷ ve bana öğretecek olursan, minnettar olurum; hele ki kendimi Meletos'a karşı daha iyi savunacak duruma gelebilirim. Söyle bana, *Kutsallığı* oluşturan genel özellik nedir? Tüm kutsal ya da dindar edimlere ait olan ve onları ayırt eden o ortak öz ya da aynı karakter nedir? Kutsallığa ya da dindarlığa aykırı tüm edimleri ayırt eden o ortak zıt öz nedir?⁸

Şimdi yaptığım şeyi yapmak (der Euthyphron) kutsaldır: ister insan öldürme ister kutsal eşyanın çalınması ister bu tür başka bir suç olsun, dinsizlik eden adamı adalete teslim etmek, bu kişi kendi baban bile olsa. Tanrıların örnekleri bize bunu öğretir. Kronos babası Uranos'u yanlış yaptığı için cezalandırdı. Onun oğlu, herkesin Tanrıların en iyisi ve en adili saydığı Zeus, benzerini *kendi* babası Kronos'a yaptı. Ben sadece onların örneğini takip ediyorum. Benim davranışımı ayıplayanlar Tanrılar ve bana dair konuştuklarında kendileriyle çelişiyor.⁹

Herod. 81-82. Euthyphron'un burada kullandığı sav *Gorgias* 480c-d'de Platon'un Sokrates'i tarafından da kullanılır. Eğer bir insan haksızlık yaptıysa, ceza onu tedavi etmenin tek yoludur. Ceza almadan kurtulması ona olabilecek en kötü şeydir. Sen kendin, baban ya da dostun bir haksızlık yaptıysa, cezayı kendinden ya da onlardan savuşturmaya çalışma, aksine onu talep et. Euthyphron'un yaptığı ve Platon'un Sokrates'inin (*Euthyphron* diyalogunda) sorguladığı tam da budur.

⁷ Pl. *Euthphr.* 6b. τί γάρ καί φήσομεν, οἳ γε καί αὐτοὶ ὁμολογοῦμεν περὶ αὐτῶν μηδὲν εἰδέναι;

⁸ Pl. *Euthphr.* 5d. Euthyphron'un sahihliğinden şüphe etmek için Ueberweg (*Untersuch.* s. 251) tarafından verilen (bana göre hiçbir geçerli olmayan) muhtelif sebeplerden biri, τὸ ὄσιον'un (*to hosion*) yanı sıra τὸ ἀνόσιον'un (*to anosion*) bir εἶδος (*eidōs*) sayılmasıdır. Ueberweg bunun saçma olduğunu düşünüyor görünür, zira kelimeye bir ünlem işareti ilişitir. Ama Platon açıkça τὸ δίκαιον (*to dikaiōn*) ile birlikte τὸ ἀδίκον'u (*to adikon*) bir εἶδος olarak verir (*Resp.* 5.476a); ve onun teorisine karşı Aristoteles'in getirdiği itirazlardan biri teorinin olumsuz terimlere karşılık gelen tözsel İdealar (τῶν ἀποφάσεων ἰδέαις) varsayacak olmasıdır. Bkz. Arist. *Metaph.* 1.990b13; ve Aleksandros'un *Skholion*'u, s. 565, a. 81, r.

⁹ Pl. *Euthphr.* 5-6. Burada Euthyphron'a Platoncu Sokrates'in *Theaitetos* ve başka yerlerde verdiği buyruğun takip ettirildiğini görürüz: kendisini olabildiğince Tanrılara benzer kılmak (ὁμοίωσις θεῶν κατὰ τὸ δυνατόν. *Tht.* 176b; krş. *Phdr.* 252c). Tek fark şu ki Tanrıların özelliklerini ve işlemlerini Sokrates'ten farklı tasavvur eder.